

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

Legyen meggyőződve, hogy míg maradékaim élnek, Önnek irántam tanúsított szívesességét, mint örökséget fogják tartani s az „Armenia“ füzetit, mint családi szentséget fogják tisztelni. (Szongott Kristófhöz Buenos-Aires decz. 23. 1902. intézett levélből).

Czetz János
magyar táborszó.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája
1905.

TARTALOM.

- Az új örmény templom Párisban* (képpel). — Dr. Gopcsa Lászlótól.
A magyarok eredete és őslaka. — Második közlemény. — Irta Szongott Kristóf.
A hazai örményekről. — Dr. Herrmann Antal előadásának kivonata.
Örmény dalzene. — Szongott Kristóftól.
Régi harangszó. (Költemény) — Sallak Rózától.
Adatok a szamosújvári vár és a hazai örmények történetéhez. — II. — Dr. Bányai Eleméértől.
Nevezetes évforduló. — Az Institutum Karátsonyiánum száz éve. — B. E.-től.
Nyilatkozatok az „Örmény Muzeum“-ról. — I—II.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

- Egy magyar-örmény orvos jubileuma.
A taurisi örmény nők jótékony társulata.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

- Csuhádsián siremléke.
Művészeti lap.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

- Egy örmény ékszerárús.
Vasút-építő mérnök.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

- Manchester-i örmények új papja.

Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona, egyes füzet ára 80 fillér.

Az új örmény templom Párisban.

AZ ÚJ ÖRMÉNY TEMPLOM PÁRISBAN.

Október hó 20-án (vasárnap) szentelték fel Párisban a Jean-Goujon utczában azt az új örmény templomot, melyet képünkön bemutatunk.

Ez a templom egyike Páris legszebb épületeinek s csak pár lépésnyire építették attól a kápolnától, melyet

egy-két évvel ennekelőtte emeltek a párisi bazár-égés alkalmával, a jótékonyság szolgálatában elhunyt áldozatok emlékére.

Ezt a templomot is ugyanaz az építőművész Guilbert Albert építette, kit a kápolnának építésével is megbíztak.

A templom olyan, mint a legtöbb örmény templom Ván (Örményország) vidékén, azzal a különbséggel, hogy itt a helyi viszonyok is befolyásolták a templom építését. Terület hiányában;ugyanis nem lehetett a tornyot külön építeni a templomtól, — a mi az örmény vallási építkezéseknél régi szokás. A templom homlokzata egyszerű. A főkapút két márványoszlop tartja fenn. De ha kívül túlságosan nem is díszített a templom, visszonzásul a belsejét a szobrászat és festészet díszítései övezik.

Az előcsarnokból a templomba jutunk, mely 26 meter hosszú és 13 meter széles területet foglal el. A templomban a keleti szertartásnak megfelelő khorust is helyeztek el.

A templom felszentelési ünnepélyén (szeptember 20) a Párisban élő örmények, majdnem teljes számban, mintegy 1200-an jelentek meg s áhitattal hallgatták Utudián örmény püspöknek — ki tiszta fehér egyházi öltözetben jelent meg — imáját és beszédét. Az új templomot Keresztelő-Szent-János tiszteletére építették és szentelték fel.

A Párisban megjelenő „Journal“ 1904 szept. 9-iki számában ezeket olvassuk:

„Tegnap (szept. 8) fejezték be a Zsan-Guzson-utczában épült örmény templom díszítéseit. Ennek a műremek egyháznak építési módja ugyan közeledik az örmény stýlhez, mégis új alakot mutat ez a templom. A boltívekre alkalmazott ablakok az építészetben valami szokatlan dolgot, mondhatni merészséget mutatnak.

A belső díszítés, a festés nagy gonddal készült. A főbb képek ezek: Ezechiel elég nagy alakja, a templom legbelső helyét foglalja el. A Mindenható képe a legnagyobb; alatta van a négy evangelista jelképeikkel (symbolum) együtt, u. m.: egyik mellett egy angyal, másik mellett sas, a harmadik mellett ökör és a negyedik mellett oroszlán.

A templom jobb- és baloldalán a 12 apostol képe látható.

A felszentelés szept. 20-án lesz. Ugyanazon nap egy párisi örmény nő esküvője is itt történik.“

Hirdesse sokáig ez a templom Isten dicsőségét!

DR. GOPCSA LÁSZLÓ.

A MAGYAROK EREDETE ÉS ŐSLAKA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

(Második közlemény.)

V. Czikkely. A történettudósok által követett irány.

1. Fejezet. Történetíróink és a krónika.

Itt — czélomhoz képest — megelégszem azzal, mit két író mond; mert a többi ugyanis — más szavakkal majdnem ugyanazt mondja. Ezen írók egyike így szól:

Régi krónikáink szerint Noé egyik ivadéka, Nimrod hírneves vadász, a bábéli nyelvzavar után feleségével a Kaukaszus éjszaki lejtőjén telepedett le. Ott két fia született: Hunor és Magyar. Fölnevekedve, az ifjak vadászat közben az Ázovi-tenger partján addig üldöztek egy csodaszép aranyos szarvast, míg el nem tévedtek. Akarva, nem akarva az egyébiránt hallal, vaddal dúsan megáldott sikságon le kellett telepedniök. Idő mulva ismét vadászat közben, Dula alán király két szép leányára és azok kíséretére bukkantak: a királyleányokat elragadták és feleségül vették. E házasságból származott idővel a hun és magyar nép. Hunortól a hún, Magyar-tól a magyar. Utóbb ez a két nép annyira elszaporodott, hogy hazájuk már nem bírta valamennyit táplálni. Fel-

szedték tehát sátraikat és kivándoroltak Scythiába vagyis a Feketetenger éjszaki partvidékei- és az Ural hegláncz között levő sík földre. Scythiából pedig előbb a hunok indultak nyugat felé, hogy ott maguknak új hazát szerezzenek; évek múltán pedig a magyarok követték őket, hogy Attila örökségét birtokukba vegyék. Mennyi igaz a hun-magyar mondakörből: ma már ki nem deríthető. Krónikáink elbeszéléséből csak annyit vehetünk igaznak, hogy a magyarok ősei egykoron az Ural hegység mindkét oldalán elterülő síkságokon tanyáztak, melyeket keleten az Ural, Ob és Irtis folyók szeldelik, nyugat felől pedig a Káma, a Volga és a Káspi-tenger határolják. E tájakon kell keresnünk „Nagy-Magyarország“-ot vagyis az őshazát, melynek emlékét a magyar sokáig szívében őrizte. Itt, az Ural hegység keleti és nyugati oldalán koboroltak a finn-ugor származású népek, a milyen kezdetben a magyar is volt. Bizonyítja ezt a régi magyar nyelv.“ (Mangold Lajos, A magyarok története, hatodik átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, 1900, 10—11 lap.)

Most lássuk, hogy mit mond a második író:

„A magyar nép őshazája Ázsia nyugati felében az Ural- és Altaj-hegység közt az Ob folyó mellékén terült el. Ez a föld közös bölcsőjük volt a finn-ugor népeknek, a melyekhez a magyar is tartozik. E népek közül ma is többen az őshaza vidékén élnek s halászattal, vadászattal és pásztorkodással élnek, mint ezer meg ezer évvel ezelőtt. Csak két nép vált ki közülök s emelkedett a művelt népek közé: a finn és a magyar. A finnek éjszak-nyugatra vándoroltak s a szláv népeken át egészen a Keleti-tengerig törtek maguknak utat, a hol állandó hazát foglaltak. A magyarok az őshazát elhagyva, délre ereszkedtek s nagy időközön keresztül azokon a pusztaságokon barangoltak, a melyek a belső-ázsiai határhegységek, Perzsia és a Kaukázus-hegy között az Araltó és Káspító környékén terülnek el. Ezeken a pusztaságokon ősidők óta török-tatár népek tanyáztak. Közéjük keveredtek hát a magyarok s békében-háborúban sokat érintkeztek velük, sokat tanultak tőlük. Úgy éltek, úgy öltözködtek,

úgy fegyverkeztek, úgy harczoltak utóljára mint ők. Nem is csuda, hogy a magyarokat is törököknek nézték és nevezték a világlátott görögök, mikor először megismerkedtek velük. — E vándorlások alatt lett a magyar harczias néppé . . . A harczy viszontagságok egészen a perzsa határ-hegyekig sodorták le a magyar népet. Innen a Kaukázus-hegy és a Káspító mellékén északra fordult s eljutott a Fekete-tengerig. — Sokáig élt együtt a hún és magyar nép a Meotis-tó mellékén; de idővel ez a tág síkság is szűkké vált barmaik sokaságának befogadására. Fölszedték hát sátraikat s tovább vándoroltak észak felé, a nagy hegyeken túl fekvő folyóktól öntözött, halban-vadban bővelkedő Scythiába. Ez lett új hazájuk, a hol nagy időközön át éltek együtt testvéri egyetértésben. Utóljára ez ország sem volt elég nagy befogadásukra. A hunnok elbúcsuztak testvéreiktől s megindultak nyugatnak . . . Százados vándorlások után a magyar nép a Fekete-tenger partjaihoz érkezett. A Fekete-tenger mellékén a Don folyótól nyugatra volt a magyarok első szállása, hova — a krónikák szerint — a volgántúli Nagy-Magyarországból költöztek át. Ezt az ő szállásukat Lebediának nevezik a görög írók . . . Szomszédaikat is megnevezik. Tőlük keletre, a Volga-folyó alsó vidékén laktak a kozákok; ezeken is túl, az Ural-folyó mellett, a besenyők és kúnok; feljebb északra, a Volga középső vidékén a bolgárok, a kiknek egyik, régebben elszakadt ága az Al-Duna jobbpartján alapított birodalmat. Észak-nyugaton messze fel a Keleti-tengerig szláv népek tanyáztak, a kik közt épp ekkortajt keletkezett az első fejedelemség: a mai Oroszbirodalom magva“ (Sebestyén Gyula, A magyar nemzet története, 1900 Budapest, 1—5 lap).

2. *Fejezet. Építhetünk-e arra, mit a krónikák
mondanak?*

Azt, mit itt közreadtam, mindkét író a krónikák alapján írja; ámde maga második írónk egy helyütt ezt mondja: „Krónikáink meséire nem építhetünk; történeti följegyzések egyáltalában nem világhathatnak be

az idők eme távolságába.“¹⁾ Pedig vannak olyan „történelmi följegyzések“, melyek „bevilágítanak az idők eme távolságába.“ Azonban ezen „följegyzések“-ről hátrább teszünk említést . . .

Azonban itt a krónikákra vonatkozólag fontos mondani valóm van. Legnagyobb része annak, mit a krónikák mondanak, csakugyan mese; de midőn Nimródról, az arany szarvasról és az alán király leányairól szólnak, már történelmi alapon állanak . . .

Hátrább lesz bővebben is szó arról, hogy a magyarok legközelebbi rokonai az örmények. És az örmények első fejedelme: Hájk volt az, ki Nimród²⁾ csatában legyőzte. Midőn tehát a krónika a magyarokat Noé³⁾ egyik ivadékától, Nimródtól származtatja, evvel csak azt akarja mondani, hogy a magyarok ősei Nimród⁴⁾ birodalmának közelében, Armeniában laktak.

Krónikáinkban az „arany szarvas“ éppen annyit jelent, mint a görög hős-mondában az „aranygyapjas kós“ (itt zárójelben megjegyzem, hogy a „kós“ szó, örmény eredetű szó). Az „argonauták“ Cholchisba⁵⁾ mentek aranyat gyűjteni; a magyarok ősei: az örmények is jártak elég gyakran Cholchisban, mely tartomány Armenia északnyugati határán fekszik.

Az alán király leányairól is nem ok nélkül van említés téve a krónikában; mert az örmény történelem

¹⁾ Sebestyén Gyula, Pallas-Lexicon, 12. kötet 137—138 lap.

²⁾ L. Chorenei Mózes, Nagy-Örményország története. Eredeti örményből fordította és magyarázó jegyzetekkel ellátta Szongott Kristóf. Első könyv, 4. fejezet: „Bel (Nimród) harca és halála“, 28—30 lap.

³⁾ „És megállapodék a bárka Ararát hegyiségén.“ Mózes 8. 4. Ó- és új-szövetségi Szentírás, Eger, 1862.

⁴⁾ Nemrod a Sennár síkságon mintegy 327 év mulva az özönvíz után (Kr. e. 2180) birodalmat alapított. Assyriában az ő fiáról: Ninusról nevezett Ninive várost építé: ki hálaérzetből elhunyt atyjának, Bel neve alatt, isteni tiszteletet parancsolt adatni. Cantu, Világtörténelem, I. kötet, 390 lap.

⁵⁾ Dr. Márki Sándor, Egyetemes világtörténelem, I. rész. Ó-kor, 39 lap.

csakugyan említ alán eredetű megkoronázott örmény királynét, ilyen például a csodaszép, okos Szátinig.¹⁾

3. Fejezet. Elfogadták-e a történettudósok a finn-ugor és török-tatár rokonságot?

A történettudósok — mondhatni — kivétel nélkül mindnyájan elfogadták a finn-ugor és török-tatár rokonságot. Sőt a krónikák alapján elég közel járnak az ősi hazához is, midőn Nimródról, az arany szarvasról (Cholchis) és az alán²⁾ király leányairól beszélnek; de annál messzebb távolodnak az igazságtól azon történetírók, kik azt állítják, hogy az ősi haza: (a képzelt) Nagy-Magyarország azon „síkságokon terült el, melyeket Keleten az Ural, Ob és

1) L. Chorenei Mózes, Nagy-Örményország története, második könyv, 50. fejezet (140. lap): „Az alánok betörése országunkba, legyőzetésük és Árdásesz rokonsága.“

2) Alvania (Ághuánkh Աղուանք) Örményország egyik tartománya volt. — „Az alánok ághuánkh-nak is neveztetnek, török nevük legghi vagy lezti tatár. Ezek az északi szármátákhhoz tartoznak és hegyi lakóknak is neveztetnek, mivel a Kaukázus (Jalbusz-szár) hegység körül laknak, miért is georgiai és örmény-alánokra oszlanak. Ez az oka, hogy lakóhelyük törökül Dághészdán-nak (Dagesztán) neveztetik. Alvania (alánok országa) határai délről Nagy-Örményország, nyugatról Georgia, északról a massageták tartománya és a Káspi-tó partjáig terjed. Az alánok régen vitéz nép voltak, nyilasok és erős harcizolók; saját fejedelmeikkel bírtak, kiknek egyike meg is ütközött az örmény Árdásesz királylyal, ki őt legyőzte, később leányát nőül vette.“ L. Chorenei, második könyv 46, 47. fejezet. Agathangelosz. (Աղանք կոչին եւ աղուանք. Իսկ տասնկեր. լէկոյ կամ լէզոյ թաթար. են մի ազգ սասմանացոց չիւսիսականք, որք եւ կոչին լեւանականք. զի են քնակեալ առ լեթամքն կովկասու, որ է Լլպուր սար. որով եւ քաճանին ի վրաց եւ ի Հայոց. ուստի եւ գուար քնակութեանն անցու կոչի տասնկեր. եւ ունի Աղանք սասմանակցի ի արարոյ գլմի Հայք, յարեւմտից գլխոք. Իսկ ի չիւսիոյ զաշխարհն մասքթաց, եւ ձգի մինչեւ ցեղք ծովուն կասքից: Եւ էին ալանք ի հնումն ազգ քաշ. աղեղնաւորք եւ հզօր պատերազմիորք եւ ունէին իւեանց թագաւոր, որ եւս մարտ պատերազմի քնդ մերոյ Արտաշեսի, եւ պարտեալ ի քմմանէ, արար զհինամութիւն քնդ նորա.) Mechitar-Lexicon, 235. lap. Ugyanezen cik-kely után — a mondott lapon — van szó az „alánok kapujá“-ról, örményül még így is neveztetik: „Turèn Honáczh“ = „H u n n o k k a p ú j a“ (Դունն Հոնաց), törökül Demir ghápu; közönséges neve vas-kapu.

Irtis folyók szeldelik, nyugat felől pedig a Káma, Volga és Káspi-tenger határolják.“

„Nagy-Magyarország“ az itt említett síkságokon nem létezett soha; mert ellenkező esetben valamely régi történelmi vagy földrajzi munka, vagy legalább valamely térkép tenne erről említést.

Volt a magyaroknak ősi hazája, de az — szerintem — nem itt, hanem más helyütt terült el . . . és neve nem ez volt: „Nagy-Magyarország“. . . Azt azonban, hogy hol terült el ez a drága föld és minő nevet viselt, majd hátrább mondom el.

VI. Czikkely. Irány, melyben Lukácsi Kristóf haladott.

1. Fejezet. *Viszonylat a magyar nyelv és a zend nyelvek között.*

Tudós Lukácsink — a többek között — ezeket mondja:

„A magyar nyelv szinte azon rokonsági viszonyban áll Aria nyelveihez és ezekkel együtt szintúgy tagja a nagy indo-german-sanskrit nyelvcsaládnak, mint az örmény. Az örmény nemzet és nyelv a Káspi-tenger innenső partján, észak-nyugati határszéli tartománya az áriai népfajnak és nyelvnek, és dél-nyugatról mintegy falat képez, mely azt elválasztja Elő-Ázsia semita eredetű népei- és nyelveitől. A magyar ajkú népek a Káspi-tenger tulsó partján észak-kelet felől hasonlólag végszéli sorompót képeztek az ariai és a mongol-chinai népfaj között.

A magyarról szintúgy elmondhatni, mint az örményről, hogy minden fajrokonsága mellett nem áll azon szorosán vett családi viszonyban Aria zend népeihez, melyben állottak p. o. Baktria nyelvei; miután nem a zend nyelvből származott, hanem önálló, eredeli anyanyelv, mely régiség tekintetében egyikénél sem áll hátrább a zend vagy indo-germán nyelveknek. Mindazáltal a magyar sem képez külön osztályt, hanem legalkalmasabban sorozható a zend nyelvek osztályába.

Az okok, melyek ezen meggyőződésre vezettek, a következőkben központosulnak:

Az örmény kútfők egyhangú tanútétele szerint a hun¹⁾-magyarok hajdan az örményektől, perzsáktól és Aria többi népeitől általában chus, chusán és chusita néven nevezettek²⁾ és ugyanazok, kiket görög és római írókból Saca, Daha, Massageta, Scytha neveken ismerünk; laktak pedig a Káspi-tenger dél-keleti partjain az Oxus és Jaxartes folyóktól öntözött tájékokon, délszokról a Paropamisus hegységig és Indiáig terjedtek, keletről a nagy sivatag választotta el Chinától, az áltai hegység pedig a mongol-tatár fajtól. A chus néptörzsek egyes ágai átköltöztek az Oxuson inneni vidékekre és a szorosabb értelemben vett ariai vagy iráni népek közt foglaltak helyet, közülök legmélyebben ékelték be magokat ezek közé a parthusok³⁾, kik utóbb daha felekezetbelieik segítségével Árság vezénylete alatt a syro-macedonok uralmát Bactriában megdöntvén, a honszerző Ársák családjából királyokat adtak a perzsáknak, örményeknek, medusoknak, indo-scytháknak és a chusoknak vagy hún-magyaroknak és ekkép a fag értelemben vett ariai faj összes népeit egy nagy világbirodalomban egyesítették.“ (Lukácsi Kristóf, A magyarok őselei, I. könyv 34—36 lap).

2. Fejezet. A felfedezett újabb rokon.

Midőn a nagytudományú Lukácsi a hunnokat magyaroknak (hunmagyar) nevezi, elismeri azt, hogy a magyar rokonságban áll az ugorokkal, törökökkel; (mert az első fejezet jegyzete szerint is: hunn = török és török = ugor.) De Lukácsi, az említett többi irányok követőitől

¹⁾ A húnok török vagy ugor voltát, kimutatta Vámbéry, Magyarok eredete, 29 kk. II.

²⁾ L. Lukácsi Kristóf, A magyarok őselei, II. könyv, 1. és 2. fejezet.

³⁾ Parthi, qui olim sub imperio Persarum in exigua regionis parte habitabant, neque magnam admodum potentiam fuerant adepti, postquam labefactato Persarum imperio, res Macedonum floruerunt, deinde successore Alexandri multis magnisque seditionibus debilitari et franġi coeperunt, primum duce quodam Arsaco, a quo rēges eorum deinceps sunt Arsacide nominati in medium prodierunt atque Asia potiti eam per satrapas retinuerunt. Dio Cassius in Pompejo.

abban különbözik, hogy még egy rokonságot fedez fel és ez: a magyar-örmény rokonság. A mit Horváth István csak sejtett, azt Lukácsi határozottan állította és állítását több örmény eredetű magyar szóval is bizonyította. De fölötte érdekes tárgyával tovább nem foglalkozhatott és iránya kifejtetlenül maradt; mert ellepte a betegség. Azonban, a mit a nagy Lukácsi meg nem tehetett, azt megteszi volt tanártársa, ezen dolgozat írója munkájának most következő második részében. Ebben, a Lukácsi által feltüntetett örmény rokonságot kifejtem lehetőleg teljesen; az eredetre („A magyarok eredete“) nézve pedig én egészen más, új csapáson járok és ebben különbözöm nemcsak Lukácsitól, hanem azon nyelvészekről és történelemiroktól, kik evvel a legfontosabb magyar tárggyal foglalkoztak.

Második rész.

Az „Armenia“ szerkesztője által folytatott kutatás eredménye.

ELSŐ SZAKASZ. A MAGYAROK EREDETE.

I. Czikkely. A magyar nép.

1. Fejezet. Népvándorlás.

Csak törpe nép felejthet ős nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket;
A lelkes eljár ősei sírlakához
S gyujt régi fénynél uj szövétneket.

GARAY.

Ha a népek vándorlását a tenger hullám-árjához hasonlítjuk, akkor a népvándorlás utolsó hullámtorlását azon néptörzsek képezték, melyekből alakult a honfoglalás után a magyar nemzet. . . .

A népvándorlás kezdetén és folyama alatt népek, nemzetek jönnek Ázsiából Európa felé; jönnek: a ger-

mánok, hunnok, ¹⁾ gothok, frankok, avarok, longobárdok... ; de a végén már csak néptörzsek verődnek össze, melyek előbb szövetségre lépnek egymással és csak azután indulnak útra, hogy új hazát keressenek. . .

2. Fejezet. Örmény kivándorlás.

A pogány ellenség pusztító fegyvere és a túlnyomó nyers erő kegyetlensége több ízben adott már vándorbotot a keresztény örmény kezébe. Az elmenekültek közül legjobban jártak azok, kik a kelet-római császárság területén állapodtak meg; mert ezek közül néhányan (tizennégyen) a legnagyobb méltóságra emelkedtek: kelet-római császárokká lettek.

A VII. század végén (Kr. után 693) újabb, tömeges kivándorlás történik Armeniából. ²⁾ Egyházi könyveket és

¹⁾ Az „Armenia“ második (1888) évfolyamában (29 lap), ezen cím alatt „Hunnok és bolgárok“ a következő érdekes sorokat olvassuk: „A klasszikus világ írói tesznek ugyan a hunnokról, a Kr. születése előtti időkre nézve is említést, habár csak meglehetősen homályos módon; de a bolgár népet és nevezetesen csak Attila világbirodalma romjain kezdik hangoztatni. Az örmény íróknál a hunnok és bolgárok egyidejűleg lépnek a történelem színpadára s nem is mint új jövevények, hanem mint megszokott és jól ismert északi szomszédok. Honnan e tetemes korkülönbözet a két világrész írói között?... A történelem rendszerint csak a nagy horderejű momentumokat teszi magáévá; kisebb és jelentéktelen momentumokkal csak rendkívüli körülmények közbejöttével szokott foglalkozni, s a szomszéd népek történelmét csak akkor és azon esetben érinti, a midőn és a melyben azok velük érintkezésbe jönnek. Igen természetes tehát, hogy a hunnokkal érintkező örménység már oly korban ismeri e népfajt, a melyben a távoli klasszikus világ még nem is álmodik vala róla. Ha a hún népek a Kr. szül. előtti második században nem háborgatják vala a szomszéd örmény területet, több mint valószínű, hogy az ő történelmük is hallgatással fogta volna őket mellőzni“. (V. ö. Edelspacher Antalnak, Chorenáczi [Chorenei] Mózesről irt, s az Akadémia nyelvtudományi közleményeinek XIV. kötetében megjelent értekezését).

²⁾ Ugyanis a mondott évben „a száráczen-ok egész Örményországot hatalmuk alá kerítik“ (Հարաւորացիք թողորմին Հայաստանի տիրելու: Hákáráczhvoczh polorovin Hájászdáni dirélé [693]). L. Cshäkédseán Efrem, Örmények története (Բարձրագիշու Հայոց: Bádmu-

ingó vagyont visznek magukkal az örmények eleget; a többi mind tüzzel-vassal pusztítja el a számos ellenség boszuló dühe. . . . A menekülők útja, mely a Feketetenger (Pontus Euxinus) és a Káspító (Caspicum Mare) között halad, éjszak felé tart. És mihelyt átkeltek a Kaukasz-hegységen, aláokkal, scythákkal (szittyá),¹⁾ szlávokkal. . . . találkozottak. A szlávoktól a Rha folyón (Ural) túl tanyáztak az ókorban éjszakeletre a törökök és ezektől még feljebb a finnek és hunnok.²⁾ Azonban ezen éjszaki

thiun Hájoecz) Bécs, mechitháristák nyomdája, 1872, 207 és 210 lap. . . .

Ez a nép, a mely 693-ban Kr. után Örményországot pusztítva elfoglalta, az örmény történelemben „hágár-ok“ (hágárczikhik *հագարացիք*) neve alatt fordul elő. Azt mondják, hogy Szára szolgájának Ákár vagy Hágár-nak neve, mely a héberben jövevényt jelent, adott ennek a népnek nevet. De maga a nép nem tekintette magát Hágár, hanem Szára ivadékainak, azért nevezték magukat Szárárczen-oknak. Mások ellenben azt állítják — és ez a magyarázat helyesebb is, — hogy a száráczen szónak miköze sincs a Szára névhez; hanem, mivel a nép nagyobb része prédából, ragadmányból élt (*բազումք ի սոցանել աւարտութեամբ սարսաւ էին*: pázumkh i noczháne ávárárutheámp bárabein), a zsidó szárág szótól, mely kirabol, megfoszt, prédál jelentéssel bír, — szárárczen-oknak neveztetik. Nem voltak ugyan semiták, de az arab pusztán Ruben, Gád. . . héber néptörzsek szomszédságaiban laktak. L. Mechithár-Lexicon, második rész, 5 lap „Hágárczikhik.“

¹⁾ Szittyá (scythia) szó alatt közönségesen tatárt, vagy törököt, vagy mongolt értünk. — Scythia = tatárok földje; törökül chethah véchethan, vagy chathen, vagy thathar men lekheti, vagy thatharészdán. Ez egy nagy és térs éjszaki ország, mely európai és ázsiai Scythiára oszlik. Európai Scythia a Duna torkolata és Chersonesos Taurica szigeten (mai Krim) s fölötte a Maeotis tóig (Azovitenger) terült el. Ebben különböző tatár fajú népek laktak, melyek közönségesen kis-tatárok neve alatt ismeretesek. Ellenben ázsiai Scythia, mely Abáhdárkh-, vagy Törökországnak nevezetik, az Emavon-hegy (mely a Kaukasz-hegységnek része) keleti oldalánál kezdődik és éjszakon a Káspitenger éjszaki részéig terjed. Ázsiai Scythia határaihoz közel laknak a sármáták (Sauromatae) és árják. Itt különböző fajú tatárok laktak, melyek szokikthuchárikh-, hebhághk-nak nevezetnek; azonban közönséges nevök jozbech, kháráh khálphaklé, chálmuch, buchara. A nép rendszeren így nevezi ázsiai Scythia lakóit: nagy tatárok. L. Mechithár-Lexicon, harmadik rész, 348 lap.

²⁾ Lásd H. Kiepert, Historisch-geographischer Atlas der alten Welt. Zehnte verbesserte Auflage. Weimar, 1854. Első tábla (Ethnographische Übersicht der alten Welt).

nomád népek nem maradnak előbbi tartozkodási helyükön, hanem lefelé, délnyugatra törekednek úgy, hogy Kr. u. a II—III-ik században a hunnokat a Káspító közvetlen közelében, az éjszak-keleti oldalon, a Jastus folyó mellett találjuk. ¹⁾ De itt se maradnak sokáig; néhány év múlva már a Káspító éjszaknyugati oldalán (megkerülték a tónak éjszaki részét) Aluania (*Աղուանք*, alánok) és Udi örmény tartományok szomszédságában vannak. ²⁾ . . .

Mivel a hazájokból elmenekült örmények az idegen-ségben sem éltek nyugodt, csendes napokat, ismét utra keltek: éjszak-kelet felé mentek. Utközben törökök, szlávok, finnek (finn-ugorok = éjszaki-ugorok), hunnok... csatla-koztak hozzájuk. Az örmények szövetséges társaikkal együtt meglepednek L e b e d i á-ban. ³⁾

A HAZAI ÖRMÉNYEKRŐL.

HERRMANN ANTAL ELŐADÁSÁNAK KIVONATA.

Brassó, decz. 20.

Ezelőtt egy emberöltővel, a hetvenes évek elején, mikor én tényező voltam a brassói magyarság politikai és tár-sadalmi életében, az örmény kereskedőkből és családjaikból állott a brassói magyar előkelőség és értelmiség nagyobb része. Azóta megváltozott az arány. A magyar tisztviselők egész hadserege szolgálja a nemzeti ügyet, viszont pedig némely előkelő régebbi örmény név hiányzik már a magyarság czimtarából. Így van az még más helyen is. Az örménység, demografiai viszonyok fogyó irányzatot mutatnak, és e mellett homályosodóban van az örmény-

²⁾ L. H. Kiepert, Historisch-geographischer Atlas der alten Welt. Harmadik tábla,

³⁾ L. a velencei mechitháristák által 1751-ben kiadott örmény szövegű térképét Örményországnak, mely a Mechithár-féle örmény Lexicon 233. lapjához van mellékelve.

³⁾ L. a következő (3) fejezetet.

tudat, a faji vonások. Ez pedig nagy kár, nemcsak az örménység, hanem az erdélyi magyarság szempontjából is. Mert a hazai örmény, épen mint örmény, a legjobb, legszivósabb, legéletrevalóbb, leg-hazafiasabb magyar. És a legműveltebb népelem az egész országban. Ezért az örménység gyöngülése, nagy nemzeti veszteség, és az örmények erősödése Erdélyben, elsörendű nemzeti érdek.

Törekednünk kell tehát, magyaroknak úgy, mint örményeknek arra, hogy az örmények városai, gazdasági, kulturái, társadalmi stb. tekintetben gyarapodjanak. Ápoljuk az örmény hagyományt, kultiváljuk az örmény faji sajátosságokat, melyek valóságos erények, teremtsünk örmény intézményeket és egyesítsük e végre közös tevékenységre a hazai örményeket.

Mind e czélokra leghathatósabb eszköznek mutatkozik az örmény muzeumnak egyesületi uton való megalkotása. Ez tömörítheti közös kulturmunkára örményeinket, kultiválná a hagyományt és a kiváló vonásokat, gyűjtené és megmentené az örmény kulturemlékeket, a családi ereklyéket; ez volna próbája és tanúsága az örmény ethnikum élő erejének, a külföldi örménység előtt is, a mely keleten most is a humanitásnak, a kulturának, a kereszténységnek legkiválóbb képviselője s egyúttal vértanúja. És ez irányítaná hazánkra a keleti örmények figyelmét. Az a tudat, hogy itt szabad országban, virágzó örmény városokban, nem nagy számú, de nagy kulturhivatású, jómódú, köz-tiszteletű örménység él, vigasz és biztatás volna a vérg üldözött keleti fajrokonaira nézve. És nem valószínűtlen, hogy ezek, akik annyit áldoznak fajukért, nemzeti kincseiknek, családi ereklyéiknek egy részét, hogy megmentésük a rablógyilkos kurdok és a konfiskáló zsarnok uralkodók elől, ide hozzák hozzánk, a mi örmény népünk templomaiba, a hol a legtöbb biztosíték van arra nézve, hogy egy dicső multnak e nagybecsű emlékei megőriztetnek egy jobb jövő számára, vagy majd, ha egyszer el kell tűnnie az örmény nemzetnek is, mint eltűntek a régi görögök, egy nagy kulturának emlékeképen hirdessék még akkor is alkotóik dicsőségét.

És minthogy az örmények egyik legjellemzőbb és legkiválóbb vonása a buzgó vallásosság, és minthogy főkép az erdélyi örmény egyházaknak köszönhető az örmény emlékek és hagyományok eddigi megőrzése, az őrizést a jövőben is az örmény egyházra lehet legjobban bízni. Szamosújvár a hazai örménység metropolisza. Az ottani örmény főtemplomban, mint remélhető jövőbeli székesegyházban volnának legillőbb, legbiztosabb helyen az örmény kultúra kincsei. Azért az örmény muzeumot úgy terveztük, hogy a szamosújvári örményegyház tulajdona legyen. Hiszen ez egyháznak mostani kincsei lesznek e muzeum legértékesebb magva és zöme.

Az örmény muzeummal a hazai örménység nemcsak magának állít dicső emléket, hanem a magyar nemzet kulturkincseit is a legérdekesebb, legbecsesebb, világra szóló intézménnyel gyarapítja.

BRASSÓI LAPOK.

ÖRMÉNY DALZENE.

Ne csak panaszkodjunk Európa előtt az örmények fájdalmas szenvedései és elnyomott állapota miatt; hanem szóljunk az örménység saját ságairól is, melyek arról tanuskodnak, hogy ez a nép nemcsak a multban tartozott a kultur népek közé, hanem a jelenben is igyekszik a műveltségben inkább meg inkább előre haladni. És mindazok, a kik ezen törekvésnek, ezen célznak tesznek szolgálatot, habár különböző uton és módon, azok a nemzetnek szereznek tiszteletet...

Melyik örmény az, ki örömet ne érezne belsejében akkor, midőn olvassa a francia lapokban azokat a szép, rokonszenves sorokat, melyekkel magasztalják Kálfáián tanárt, a ki a Bodinier-színházban egyszerre lépett fel

volt tanárával a nagy zene-művészszel: Venszan d' Endivel és Jozsen de Solnier-rel...

Annak bebizonyítására, hogy milyen benyomást gyakorolt Kálfáián tanár francia hallgatóira és hogy ezek milyen fogalmat alkottak maguknak az örmény dal-zenéről, — itt közre adunk a „Revue Musicale“ czimű francia havi folyóiratból a következő részletet:

... „Valóban ebből a tanulmányból minden zenésznek, dalárnak hasznot kell merítenie, miután egy régi művészet feleléstéséről van szó. Nagyon különbözik ez a művészet a miénktől; ez a művészet ugyan álmokkal és vágyodásokkal (aspirations) teljes, de mely igen közel van hozzánk. Nagyon világosan, a művészkedéstől menten, kis (apró) előzményekkel, de a meggyőzés hevével és nyomós bizonyossággal mutatja meg Kálfáián ezen művészet képességét a keleti kulturában. Az örmények az ázsiai területen épen olyanok voltak, mint a görögök Európában: legyőzött győzők, kik a művészet kincsét megőrizvén, kényszerítik a győzőket arra, hogy ezek az ők iskoláikban tanuljanak. Építészet, szobrászat és a többi művészetek nem virágozhattak Örményországban a török önkény-uralom miatt, azért itt is, mint más helyütt az ének-zene lett az elnyomottak vigasztalása és mintegy testetlen temploma azoknak, kiknek házait fel-feldúlták... És így — ezek az örmény nép régi énekei és dalai — az akkori élet-körülményeket és nagyon elkinzott szomorú lelkeket beszélnek el nekünk. Ezek közül egynehánynyal, továbbá a régi „sárágán“-okból, az egyházi és népies gyűjtemények némelyikével ismertetett meg minket Kálfáián tanár. Majdnem mindegyik igen szép, különösen pedig ez a karácsonyi régi ének: „Ánészgizpën eágiczh“, vagy ez a nocturnusi ének „Lujsz zuárth“, vagy ez „Úszdi purélov chêngocz h ánusáhoduthiun“, mely utóbbinak ének-szerkezete nagyon hasonlít a mi gregorián énekeinkhez. Kálfáján tanár még eldalolt néhány török szövegű dalt is; mert ezáltal is be akarta bizonyítani azt, hogy a török dal az örményből veszi eredetét. Végre egy bölcső-dalt, (Oror) melynek szerzője ő maga, dalolt el,

mely azt a hasznot mutatja, mit a mostani zeneszerzők merithetnek a régi művészeti hagyományból. A suggerált, meghatott hallgatóság hangos kivánságára meg kellett ismételnie a bölcső-dalt.

SZ. K.

RÉGI HARANGSZÓ.

Azt álmodtam: szomorúan kongatták az ottani*) harangot,
Mint ha alvó vágyaimnak tündérrálmí lettek volna a hangok,
Egész napon fülemben cseng szüntelen,
Napok óta, hetek óta, tán örökre sajog tőle a szívem.

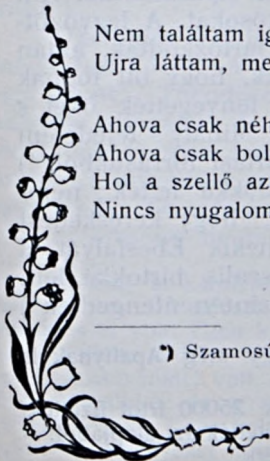
Szegény vagyok, de nem tudni, felviheti még az Isten a
[dolgom,
Nem bánt engem a szegénység, oh nem ettől halványodik
[az arczom,

Nem találtam igaz szívű szeretőt,
Ujra láttam, megkivántam, az ottani szép virágos temetőt.

Ahova csak néha, néha száll a madár est-alkonyán dalolni,
Ahova csak boldogtalan, szenvedő szív kívánczik pihenni,
Hol a szellő azt zokogja hiába,
Nincs nyugalom lent a sírban, nem ad enyhet a szomorú-
[fűz árnya.

SALLAK RÓZA.

*) Szamosújvárt született. Szerk.

A D A T O K.

A SZAMOSÚJVÁRI VÁR ÉS A HAZAI ÖRMÉNYEK TÖRTÉNETÉHEZ.

II.

Érdekes feljegyzéseket olvasunk Szamosújvárról, Erzsébetvárosról és a hazai örmények történetéről, De Gerando Ágost francia író „La Transylvanie et ses Habitans“ című Párisban 1845-ben francia nyelven megjelent művében, hol De Gerando az erdélyi örményeket a többi nemzetiségekkel összehasonlítja, és kiemeli jó tulajdonságaikat, erényeiket, ismerteti életmódjukat és mindvégig igen rokonszenvesen ír róluk. A magyar-örmény közönség előtt eddig ismeretlenek voltak ezek a feljegyzések, melyeket most hű fordításban itt bemutatunk. A De Gerando könyvének egyik armenisztikai vonatkozású fejezete a következő:

„A különféle nemzetekhez, a melyek már Erdélyben laktak, járult még néhány ezer örmény a 17-ik század folyamán. Ennek az emigrációnak a következők voltak az okai. Harmadik Leo örmény király két fiút hagyott hátra, ezek harczba keveredtek a trónért. Az egyik segítségül hívta a perzsákat és a törököket, a kik elpusztították Ani városát és megölték a legelőkelőbb lakókat. A legyőzöttek kivándoroltak. Egyideig Krimiában tartózkodtak, aztán megjelentek Moldovában és elhatározták, hogy ott fognak letelepedni. Azonban a törökök itt is fenyegették őket s így Erdélybe menekültek I. Apaffy Mihály fejedelem idejében. Itt kifogytak minden életfentartási forrásukból, ¹⁾ de a fejedelem védelme alatt kereskedőkke lettek; nem-sokára az egész országban elterjedtek, hogy kereskedést üzzenek. Leopold császár átengedte nekik Ebesfalvát, a mely Apaffy fejedelem halála után fiscalis birtokká lett. Itt és egy másik városban, a melyet szintén átengedtek ²⁾

¹⁾ Annyi aranyat hoztak magukkal, hogy még Apaffynak is adhattak kölcsön — bőven. Szerk.

²⁾ Szamosújvár területe, melyért apáink 25000 frtot fizettek, szántóföld volt a letelepedés előtt. Az ősök építették azt alapjából. . . Azért nem engedtek át nekünk semmit! Szerk.

nekik, legnagyobb számban gyűltek össze. Ez a két város nemsokára fontos kereskedelmi központtá vált.

Eredetileg az örmények Eutyches szakadár hitét vallották. Néhányan áttértek a katolikus vallásra; de eleinte az áttérések ritkák voltak. 1684-ben egy örmény, névszerint Verzereski Oxendius tizennégy évi római tartózkodás után visszatért Erdélybe avval a czéllal, hogy honfitársait megtérítse. Ezek egész váratlanul ellenállást fejtettek ki a térítő ellen. Püspökük izgatására törvény elé állították a római papot, a kinek még élete is veszélyben forgott. De Oxendius nem vesztette el bátorságát. Egyenesen a schismaticus püspököt támadta meg, aztán elvezette Pallavicini bíbornok, az akkori lengyelországi nuncius elé. Lengyelországba küldött még egy örmény papot és nyolcz főembert, a kik nemzetük nevében arra kötelezték magukat, hogy felveszik a katolikus vallást és arra kérték a pápát, hogy emelje Oxendius püspöki méltóságra. A római udvar teljesítette kérésöket; de a püspök nem sokáig élvezhette zavartalanul méltóságát. A törökök elfogták és három évig börtönben tartották. Kiválóságainak a híre Bécsig is eljutott és neki köszönhették az örmények, hogy a császár jóindulattal viseltetett irántuk.

Oxendius halála után visszahatás következett az új megtértek között. A károlyfehérvári püspök küldött nekik egy papot: Theodorovics Mihályt, a kit azonban nem akartak elfogadni és aki Rómába ment. Két év mulva visszatért és újra megkezdte az örmények megtérítését,¹⁾ azóta az örmények változatlanul hivei maradtak a római egyháznak. Templomaikban azonban a misét nem latinul, hanem örmény nyelven mondják.

¹⁾ Nem a károlyfehérvári püspök küldötte Theodorovicsot hozzánk; mert nemcsak szamosújvári születésű, de szamosújvári plébános is volt. Ezen kívül apostoli főjegyző (protonotarius apostolicus) és az erdélyi örmények főesperese (archidiaconus armenorum Transilvaniae) volt. Mária Terézia nevezte őt erdélyi örmény kath. püspökké; de a pápa Dániel Tódor áskálódásai miatt nem erősítette meg... és haláláig Szamosújvárt maradt. A hazai nemegyesült örményeket mind Verzereskul térítette meg; tehát ironak ezen állítása sem felel meg a valóságnak. Szerk.

Ebesfalván van egy örmény kolostor; ide bekopogtattam. Elmondtam, hogy meg szeretném tekinteni a kolostort és a portás, a ki ajtót nyitott, elvezetett az udvarba, a hol megvártam a házfönököt. Ez utóbbi különben egyedüli lakója a kolostornak. Ebben a pillanatban arra használta az édes pihenést, a melyből eleget juttatott neki egyszerű foglalkozása, hogy ablakán át vizsgálta, mi történik az utcán. Mindjárt megláttam, hogy szép keleti típusú a feje és szürke a szakála. Portásomtól örömmel hallottam, hogy a fönök úr azonnal fogadni fog. Valóban azonnal kijött méltóságos lépésekkel az udvarba, szemeivel az alkalmatlan idegent keresve, a ki egy régi harang vizsgálódásába merült el. A barát magyarul szólított meg, de talán mert kissé elfelejtette ezt a nyelvet a távoli országokban, vagy talán mert különös kiejtéssel beszélt, lehet különben, hogy én vagyok a hibás, elég az hozzá, nehezen értettem meg és megkértem, hogy más nyelven beszéljen. Ekkor egy előttem teljesen ismeretlen nyelven szólalt meg, a mely úgy látszik az ő anyanyelve volt.

A legjobb barátokká lettünk. Elbeszélte kolostorának történetét, a mely körülbelöl egy évszázad óta áll és a velencei Szent-Lázár-kolostortól függ. Megmutatta a kápolnát, a mely az olasz templomok módjára van díszítve.

Nem tudom igaz-e, a miről a százszok folyton panaszkodnak, hogy t. i. a dunai gőzhajózás valóban ártott némely erdélyi kereskedő városnak; annyi bizonyos, hogy az örmények sokat panaszkodnak. Ebesfalva lakóssága megfogyott, úgy mondják. Sokan elvándorolnak máshová szerencsét próbálni. Azt hiszem, hogy ezek a panaszok túlzottak, de annyi tény, hogy az elszegényedés egyre nő.

Az örmények tevékenyek, okosak és az üzletekben becsületesek. Sokkal lehet találkozni az olyan utakon, a melyek egyik vásárról a másikra visznek; bécsi szöveteket hoznak magukkal. Meg lehet őket ismerni arczúráról, a mely megőrizte a keleti jelleget. Néhány év óta azonban már nemcsak kizárólag a kereskedésnek adják magukat. Manapság a fiatal örmények már orvostudományt vagy

jogot tanulnak, remélhetőleg ez új foglalkozásokban is hasznosakká fogják tenni magukat.

Meg kell adni az örményeknek, hogy Erdélyben jó polgárokként viselkednek. Ők megértették, mily nagy szükség van az országban lakó népek egyezségére és nem táplálnak előítéleteket, a melyek ezt az egyezséget lehetlenné teszik. A hódítás joga a magyaroknak adta e magyar föld birtokát. A legyőzött népeket, a melyek sokáig szolgaságban éltek, maguk a magyarok emanczipálták és ma már nem kívánnak tőlük egyebet, minthogy velök egységes néppé egyesüljenek. . . .

Szamosújvár örmény város követei, a kik először jelentek meg Erdély dietáján, hangosan jelentették ki, hogy ragaszkodnak a közös hazához és biztosították a gyűlést honfitársaik érzelmeiről, a melyek oda irányulnak, hogy a magyarokkal jó egyetértésben éljenek. Beszédüket nagy tapsal fogadták. Az örmények, bár megtartották anyanyelvüket, mindnyájan tökéletesen birják a magyar nyelvet és minden ellenkezés nélkül, szívesen is beszélnek a magyart.

E nép asszonyai jellegzetes arczvonásokkal birnak. Néhány nagyon szépet láttam közöttük. Egyet véletlenül énekelni is hallottam: oly érzéssel énekelt, a mely élénken vésődött emlékezetembe. Épen Apaffi félig lerombolt palotájának egy ablakánál volt ez. Csak egy pár leomló fekete hajfürtöt láthattam és valami fehér ruhaszövetet és egy ideig, míg észre nem vettem, hogy honnan származnak ezek a hangok, édes melankholiába sülyedtem, a mely hangulat épen illett az előttem elterülő történelmi romokhoz. Talán épen ez a dal idézte elő azt a szomorú hangulatot, a mely elfogott, a mikor elbucsuztam Erdély utolsó fejedelmének utolsó lakától.

*

„Ha Déstől a nyugati Szamos-ágon haladunk tova, nemsokára egy kis városba érünk, a mely némi fontossággal bir az országban. Ez Szamosújvár. Ugy látszik, hogy itt római épületek romjaira találtak, mert több író a legrégebb coloniák közé sorolja. Nevét ellenben, mely újabbkori eredetre vall, attól a kastélytól nyerte, a melyet Martinuzzi emelt 1542-ben. Hogy ez új épületet emelje,

lerontatta a régi bálványos-váralja-i várat, a mely innen nincs messze; ez egyike volt a három várnak, a melyben a kereszténység utolsó ellenségei védték vallásukat. Szamosújvár várába rejtette el Martinuzzi minden kincsét. Dobot, a Ferdinánd-párti parancsnokot, a ki ide elzárkozott, megtámadták a másik párton volt magyarok és megadásra kényszerítették. Foglyul tartották vissza, de sikerült megmenekülnie: köteleken mászott le. Barátai előkészítették a lovakat és ezeken szerencsésen elérte a császáriak táborát. 1609-ben Szamosújvárt fiscalis birtoknak jelentették ki; de a diéta kénytelen volt eladni és a vételárt a töröknek küldeni, a ki valami külön adót követelt.

Leopold császár megengedte az örményeknek, hogy ide telepedjenek; nemsokára fel is épült a város. Elég jól van építve, van benne néhány új épület is.

Szamosújvár mellett van az út szélén egy ásványvizforrás (Kérői fürdő), a mely az évad idején kétezernyi látogatót is von oda.

Dr. Bányai Elemér.

NEVEZETES ÉVFORDULÓ.

— Az Institutum Karátsonyanum száz éve. —

A történeti évfordulók kultusza nálunk nem igen okozott sok gondot a híveknek. A beköltözés kétszáz éves emlékünnepét észrevétlenül engedték tovasuhanni, a kétszázhuszonötödik dátum is elmúlt és a Szamosújvár alapításának kétszázadik évfordulója sem tudta az évtizedes közönyt legalább ideig-óraig a lokalpatriotizmus közvetlenebb szimpatijájában felolvasztani. Ugyanez a közöny temette el a Lukácsi, Gábrus, Verzár Oxendius, a város alapítók, régi kormányzók és kiválóságok emlékét s talán már régesrégén hirmondó sem maradt volna felölük, ha e lap érdemes szerkesztőjének meg nem illeti szívét a kegyelet, melylyel a mult nemes hagyományai iránt mindenkor viselkedett. Ez úttal is egy nevezetes évforduló

közeledését kell jelentenünk s midőn eleget teszünk hirlapirói köteleességünknek, egyszersmind a jó szándék azon célzatával hirdetjük a küszöbön levő eseményt, hogy annak emléke feltámasztani fogja a szivek szunnyadó kegyeletét oly mértékben, amint az illő is, időszerű is mindannyiszor, midőn a mult értékös alkotásai szemeink előtt ünnepi mivoltukban feltáruultak.

Szamosújvár történetében az 1805-iki esztendőt nevezetessé tette egy olyan intézmény, melynek megalakítását a legnemesebb emberszeretet és a legtisztább önzetlenség sugallta. Id. Karátsonyi Emanuel és neje 1805-ben vetették ugyanis meg alapját a szegények háza és a városi kórház intézményének s ezzel a nemes cselekedettel olyan monumentumát állították az irgalomnak, mely hatását azóta sem szűnt meg éreztetni s egy hosszú évszázadon keresztül az emberszeretet szolgálatában a könyörület és vigasztalás ezernyi áldását árasztotta. A nagylelkű alapítvány hirtelén elhatott messze a város határán s nemcsak az érdekeltek, hanem a hirlapok is tudomást vettek róla és a nemes cselekedet jelentőségéhez mérten emlékeztek meg az alapítók hazafias elhatározásáról. A „Bétsi Magyar Kurir,“ 1806-ig a magyar zszurnalisztikának legnevezetesebb lapja, 22-ik számában, 1805. szept. 13-án például a következőket írja:

„Szamosújvárról, Augustus 22-én. Azon hazai és felebaráti szeretettel buzgó hazánk fiai között, a' kik jó célra intézett hagyományaik által, nem tsak a jelen valók között becsessé és tisztessé teszik neveiket, hogy az által magoknak a jövő világra előtt is örök emlékezetet szerezni kívánnak: vagyonyához és Nemes Familiájához méltóképen megkülönböztette magát egyik nemes polgárja, idősebb Titt. Karátsonyi Emanuel ur, ki is Isten dicsőségére és felebarátjainak előmenetelekre, az Ispotály számára 22 ezer, a Károly Fejérvári szeminariumban tanuló két Klerikusok számára 8 ezer, hasonlóképen a Kolozsvári Nemes Convictusban tanuló hat ifjakkal számokra 7 ezer R. Forintokat fundált és már valósággal is letett önnön vagyonyából.“

A rövid hirlapi közlés az alapítók szándékát és rendelkezését nagyjában ismertette a száz év előtti magyar közönséggel s ez a tény is mutatja, hogy az akkor jétező magyar hirlapi sajtó ezen egyetlen organuma is méltá-

nyolni tudta az alapítvány erkölcsi jelentőségét, midőn a tényt a publikummal való közlésre érdemesnek ítélte. Most — száz év multán — aligha szükség fejtegetni, hogy mennyire fontos társadalmi és erkölcsi érdek Szamosújvár közönségére nézve az ilyen nevezetes momentumok méltó módon való megünneplése. Nem külsőségek teszik jelentőssé az ilyen ünnepeket, hanem a velük együtt járó erkölcsi momentumok, melyek megszilárdítják lassanként a tradíciók iránt való ragaszkodást, képessé tesznek az elmúlt idők törekvéseinek helyes megértésére és erőt adnak arra, hogy el nem szakadván az értékesnek felismert hagyományok kapcsolatából, abban a szellemben, mely intézményeinket létre hozta és sajátunknak évtizedeken át megtartotta, — azokat az utónemzedék modernebb eszközökkel fejleszthesse és fentarthassa. Minden ilyen ünnepélynek, mely a kegyelet szavára támad, nevelő hatása van, megannyi erősséget nyújt specialis hivatásunk betöltésére; tovább is mellőzni és közönynyel kitérni előle tehát annyi volna, mint szándékosan menni olyan ingoványok felé, melyek haladásunknak semmiféle pozitív lehetőségét és erkölcsi támaszát nem nyújthatják.

D. E.

NYILATKOZATOK AZ „ÖRMÉNY MÚZEUM“-RÓL.

I.

Örmény Múzeum Szamosújvárt cím alatt az „Ethnographia“ legújabb (8—9) füzeté ezeket írja: Az erdélyi örmények metropolisában, Szamosújvárt, Herrmann Antal közreműködésével és kezdeményezésére nov. hó 1-én komoly jelentőségű tudományos mozgalom indult meg. A szamosújvári állami főgymnasiumban a város értelmisége előtt Herrmann Antal egy örmény jellegű

múzeum létesítésének szükségét említette meg és szabad előadásában, melyet a múzeum szervezése ügyében tartott, tudományos szempontból fejtegette az előnyöket, melyek egy ilyen múzeum működésével a magyar tudományosságra háramlik. Gyakorlati hasznára is rámutatott, midőn jelezte, hogy egy specialis múzeum, mely a szervezés legjobb feltételeit egyesíti magában és működését a legnemesebb tudományos elvekre fekteti, — birván a fejlődés legszükségesebb feltételeivel, nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakkörök, első sorban pedig a külföldön élő vagyonosabb örmény családok figyelmét fogja felkelteni. S a meginduló összeköttetések, adakozások, látogatások révén jelentkező alakulások aligha fognak a város anyagi érdekeire is hátrányosan hatni. A Herrmann Antal szabad előadásának megvolt az a jó hatása, hogy a nem éppen új keletű eszmét mederbe terelte, s mindjárt olyan lelkesedést teremtett, hogy a múzeum-szervező bizottság annak hatása alatt ideiglenesen megalakult és egyik határozatában azt is kimondotta, hogy a „Örmény Múzeum“ szervezésére megteszi a végleges intézkedéseket.

Ebben az érdekes mozgalomban Herrmann Antal már évek óta szimpatikus szerepet visz. Az örmény muzeum eszméje tulajdonképen nem tőle való, — keletkezési datumát az „Armenia“ megindulásához lehet fűzni — de izgatásaival, lelkesítő szavaival, végül származásának magyar és tudományos működésének nemzeti voltával eloszlatta az örmények között azon hiedelmet, hogy egy ily múzeum-egylet létesítése nemzetiségi félreértéseknek lehetne okozója és össze nem férő az örmények ismert hazafiságával. Ám, mikor magyar részről is jött biztatás, sőt az *Ethnographia* helyesléséről is tudomást vettek, nem késtek többé tudományos és hazai szempontból egyaránt indokolt és a szükséges múzeum létesítését felkarolni. Az eszme népszerűsítése érdekében Szongott Kristóf és Herrmann Antal, Merza Gyula és mások fejtettek ki buzditó tevékenységet. Herrmann Antal már egy évtizeddel ezelőtt „Ápoljuk az örmény hagyományokat“ címmel felolvasást tartott Szamosújvárt s ez alkalommal a néprajzi tárgyak összegyűjtésére, az irodalmi, historiai és népköltészeti em-

lékek megmentésére hívta fel a közönséget. Utána 1896-ban „A magyar-örmények ethnographiai hanyatlásának okairól és azok orvoslásáról“ cím alatt Merza Gyula adott ki röpiratot, melyben egy irodalmi egyesület (Lukácsi-társulat) felállítását sürgeti. Végül az 1902. január 1-én alapított „Szamosújvári Közlöny“ már a létesítendő „Néprajzi Múzeum“ mellett agítált.

Az örmény múzeum létesítése ezek után mindenképen kívánatosnak és szükségesnek mondható. Tudományos és nemzeti szempontból is fontos volna hazánkban egy ilyen múzeum létezése, mely egyúttal egyedüli lenne az egész világon s a mellett a fejlődés feltételeire nézve magában a legkedvezőbb lehetőségeket birja. A hazai örménység két és félszázados ittlétének ethnographiai, irodalmi, történelmi, ipari, kereskedelmi és kulturhistoriai vonatkozásokban gazdag és érdekes anyaga volna ebben a múzeumban első sorban összegyűjtendő és másodsorban a gyűjtés eredményeinek értékesítése után tudományos feldolgozásban bemutatandó. Anyag akadni fog bő mennyiségben, csak a gyűjtés irányára történjék meg a rendszeres, öntudatos és tervszerű megállapodás. Csak magában Szamosújvárt kitelik egy múzeumra való anyag, főként a mult századbéli viseletek, czéh-ipari tárgyak, egyházi ruházatok, építkezési sajtások bemutatásával. Ugyancsak ott van a most még embrióban levő örmény múzeum legértékesebb kincse, Szamosújvár városának 1880-ig terjedő levéltára, mely a hazai örménység multjának legbecsesebb emlékeit őrizi. Az ott levő örmény, latin, franczia, német és magyar nyelvű iratok a magyar historiai és társadalmi vonatkozások egész tömegét rejtik magukban, nyilvánosságra való jutások tehát tudományos és nemzeti érdek. Szamosújváron kívül a régi örmény kompániák többi telepeiben, Erzsébetvároson, Gyergyó-Szent-Miklóson, Csik-Szépvízen és Újvidéken is értékes anyag van szétszórva, továbbá az örmény eredetű magyar mágnások magán gyűjteményei között és kivált a bánáti örmények házaiban. Segédkezést a vállalkozáshoz a bécsi és velencei mechitharista kongregációk készséggel nyujtanának, a múzeum értékes anyagokban való gyarapodását pedig minden bizonynyal

elősegitenék az európai államokban élő dúsgazdag örmények, kik közül Szamosújvárt eddig is többen megfordultak és a szervezett vállalkozásról örömmel vettek tudomást. Alig hihető tehát, hogy komoly munkával és öntudatos programmal egy ilyen vállalkozás a siker reményével ne kecsegtetne. A magyar tudományosságra nézve szintén csak örvendetes a Szamosújvárról kiindult és magyar tudós által kezdeményezett mozgalom megvalósulása. Egy tudományos intézmény, mely a maga nemében először és éppen nálunk jön létre s mely működését a hazai tudományos törekvések és a nemzeti művelődés céljaival összhangzóan teljesíti, — minden tekintetben üdvösnek mondható, s éppen azért létesülése nemcsak kívánatos, hanem nemzeti szempontból is igazolva van. (b. e.)

II.

A „Székely Nemzet“-ben „A vidéki muzeumokról“ czim alatt ezt olvassuk:

A szamosvölgyi vasúton alig másfél órányira fekszik Kolozsvártól Szamosújvár, a hazai örmények anyavárosa.

A mint Dengeleg állomástól gyorsabb tempóban kezdett robogni vonatunk, a verőfényes égbolt élénk kékje tűnt fel a város látóképe fölött.

A kérii gyógyfürdő fainak sárguló, hulló lombjai és a hesdái uradalom háttérében föltünedező szelidhajlású, legelővé vált dombsorok, a huszárlaktanya, majd a templomtornyok s a kibontakozó ház-sorok, élükön a fegyintézet kiemelkedő épülettömbjével jelentették, hogy megérkeztem Szamosújvárra, melyet 1700-ban Verzár Oxendiusz örmény püspök alapított s mely eleinte Hájákhághágh (Örmény város = Armenopolis) nevet viselt, de minthogy az örményektől 25.000 forinton megvásárolt hasonló nevű oláh falú helyén épült, azt családiasan, illetve házilag ma is Gyerla néven becézgetik.

A népes, élénk indóháznál kiszállva, az örmények polyhisztora, legnépszerűbb armenologusunk, Szongott Kristóf, az Armenia szerkesztője fogadott.

Az épülő főtér a restaurálásra váró örmény főtemplommal nagyon kedves, barátságos benyomást tesz az ér-

kezöre s a szentszobros fülkéekkel, czimerekkel évszámokkal és egyéb homlokzati diszekkel ellátott régi patricius házak, ősi kuriák az örménység fénykorának a szemmel látható maradványai. Például a Karátsonyiak ősi házában a plafondiszt alkotó Karátsonyi-czimer habléányai...

Az ősi Dániel-ház köczimeres oroslánait sem jut eszébe senkinek, hogy jó volna egy kissé kitatarozni; mert lassanként teljesen szétmállanak az idegenek méltó megütközésére.

Annál kedvesebbek itt-ott a belső udvarok tornáczos, oszlopsoros barátságos képei; intimitást, hangulatot, patriárkális életet és jóleső egyszerűséget tárva a szemlélő elé.

Éppen zászlószentelésre hívta a főtéri örmény székesegyház harangja a hiveket, s a fehér ruhás kis leányokon kívül mindenfelől sereglett a tisztos matronák, az élénk arczkifejezésű szép menyecskék és a gyönyörű hamvasarczú barnapiros vagy előkelően halvány örmény szépségek leány-alakjai.

Egy-egy tözsgyökeres férfi-typus is vegyült a nők tulnyomó csoportjába s a templomból kihangzó keleti zsoltárok (sárágán) zsolozsmája mellett mentem társaimmal a Szongott lakására, hol a szeretetreméltó háziasszonyt üdvözölve, egy muzeumi értekezlet ügyrendjét állapítottuk meg.

Majd hivatalos látogatásokat tevén, közben szemügyre vettük a nagy örmény templom oratóriumait, melyek a főoltártól jobb és balfelől elég tágasak egyelőre egy úgynevezett dóm-muzeum befogadására.

Ugyanis egy ilyen fajta gyűjtemény ötletéből, mint a minő külföldön csaknem minden kis városban létezik, egy szamosújvári muzeum terve került szóba, minek aztán az örmény varrottasok Mátyás-házi kiállítása segítségére jött.

Tehát úgy dr. Herrmann, valamint e sorok írója egyenesen a muzeum szervezése dolgában rádultunk ki Szamosújvárra, hogy a viszonyokkal mégismerkedve és a hangulatot tapasztatva, értekezletet tartunk.

Szamosújvár nevezetességei közé tartozik az egyházi élet terén az örmény szertartás és ének, különösen az

úgynevezett zsoltár-(sárágán) éneklés, melyet Konstantinápolyból szerződtetett örmény kántor művészettel végez, ki a francia és török nyelven kívül, anyanyelvét nem is számítva, szépen kezd magyarul beszélni. Mint érdekességek, figyelmet érdemelnek az örmény konyha boltokban árusítható különlegességei és az egyes örmény családok asztalára kerülő keleti eledelek, csemegék és egyéb házi készítmények, melyek élvezetéhez természetesen csak bizalmas uton lehet jutni.

Az úgynevezett Salamon-templom örmény stýlban restaurált belseje mindenesetre egyike a legérdekesebb látnivalóknak, mit csak a főtéri örmény székesegyház két év múlva megkezdeni szándékolt nagyszabású átalakító tervének a kivitele és a Verzár-szobor fölállítása fog felülmulni. Mint reformra váró örmény intézmények az örm. kath. elemi iskolák, az örm. kath. leány- és az úgynevezett Lukácsi-fiúárvaház és a Karátsonyiánum név alatt ismeretes örmény aggmeház, egytől-egyig a megtekintésre érdemesek.

Azonban van Szamosújvárnak egy élő, egyéni specialitása is Miskgán János örmény prelátnak, a fiúárvaház nagytudományú, szép keleti megjelenésű igazgatójában, ki Szongott házában viszonzva a nála tett látogatást, a legnagyobb könnyedséggel Herrmann Antallal föl váltva latinul és olaszul, a háziakkal örményül, velem pedig francziául társalgott, de ha lett volna török, görög vagy nem tudom miféle ember a társaságban, azokkal is képes lett volna anyanyelvükön beszélgetni. És ez a derék ember, kinek bizony öregségére nagyon nehezen megy a magyar szó eltanulása, legdrágább kincsét, egy 1305-ből való remek színes képekkel illusztrált örmény kodexet ajánlott fel az Örmény Múzeum számára.

Magától értetik, hogy ez az E. K. E. által propagált alkotás lesz jövőben Szamosújvár idegenforgalmának és így közgazdasági fölvirulásának az emeltyüje s mindenki csak büszke lehet reá, hogy annak a megalapításához porszemmel vagy kőkoczkával tehetsége szerint hozzájárul.

Ámde sajnós, hogy bizonyos körök a szamosújvári, illetve a vidéki muzeumok alapításában az Erdélyi Múzeum érdekeit látják veszélyeztetve s a nélkül, hogy ismernék az ügy előzményeit, már előre pereát-ot kiáltanak reá.

Nem sokan tudhatják, hogy az örmény Múzeum eddig megvolt, meg van jelenleg is, tehát Isten segítségével meg lesz a jövőben is.

Tudniillik, a szamosújvári örmény egyház kodexgyűjteménye, örmény könyvtára, egyházi himzései és történeli becsü képei és fölszerelései addig is egy dóm-múzeum tárgyainak feleltek meg.

Ide számítva a plébániai épület olajfestésü képcsarnokát és egyéb vonatkozó czikkeit, nem nehéz a szervezendő Örmény Múzeumot magunk elé képzelni.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Egy magyar-örmény orvos jubileuma. Persián Gerő orvos született Erzsébetvároson 1831-ben, részt vett a szabadságharcban, melynek lezajlása után a Kolozsvárt föllállított kirurgiára vétette föl magát. — Ez az intézet akkor Baritz dr., erdélyi orsz. protomedikus igazgatósága alatt állott. — Persián mint honvéd az osztrák hadseregbe való besoroztatás veszélyét kikerülendő, állítólag gyalog bujdokolva indult Erzsébetvárosról Kolozsvárra. 1853-ban, mint végzett orvossebész, előbb Nográdmegyében, majd Erdélyben teljesített orvosi szolgálatot. Berzelen többek részvételével már az 50-es években népkönyvtárt alapított. Zalathnán 10 és Kapnikbányán 15 évig működött mint kincstári bányarvos. Ezt a negyedszázados áldásos működését szép elismerő okmány igazolja. Majd a kiegyezés után beiratkozott a budapesti egyetemre, hol neki két évet elengedtek, hogy megszerezze a doktori oklevelet, de családi körülményei változtával abba kellett hagynia tervét. Előbb Hosszu-Aszón, majd a legutolsó 18 éven át Szász-fenesen teljesíti nagy tevékenységgel a körorvosi nehéz teendőket. Persián Gerő 1903-ban töltötte be orvosi gyakorlatának 50-ik évfordulóját és zajtalanul csöndben kezdte meg pályája 6-ik évtizedét. A fényes jubileumokra megszokta jegyezni, hogy neki is lett volna jogczime ünnepelni, de ugyan ki veszi észre manapság és ki törődik szegény egyszerű falusi orvos szolgálati éveivel. Mint a hazai örménység egyik hasznos tagjának, ezennel az „Armenia“ átnyújtja az elismerés babérágát.

A taurisi örmény nők jótékony társulata. Ádërbádágán (Persia) fővárosában: Taurisban van a perzsiái örmény nőknek egy jótékony társulata, mely működéséről (1903—1904), most adta ki „Értesítő”-jét. Ez a társulat a sáh védnöksége alatt áll és évek óta zajtalanul felel meg hivatásának. A társulat fennállása óta 11 iskolát nyitott Ádërbádágánban, melyekben 420 (320 fiú 100 leány) növendék tanul. Télen a tanulók száma felmegy 600-ra is. A társulatnak Taurisban (Távrezs) van két óvodája (gyermekkert) is. Három árva fiú-gyermekeket taníttat, ezeket ellátja élelemmel, szállással, ruhával: tanítókat képez belőlük. Uti költséget ad azon szegény örményeknek, kik vissza akarnak térni hazájukba; a nagy ünnepek alkalmával segélyt nyújt a szűkölködőknek. Külföldről ez a négy egyén küldött anyagi segélyt a társulatnak: Áfrigián Tigrán 10.000 ghëránt (5000 korona), Melikh Ázáriáncz Sándor 1734 ghëránt (867 kor.), Der-Oháneáncz István 1200 ghërán-t (600 kor.), Árámeán Thámár nő 600 ghëránt, (300 kor., Mind a négy adakozó orosz-örmény.) A társulat 1903. júl. 1-től 1904. júl. 1-ig tagdíjban és adományban kapott 17714 koronát; kiadása a mondott idő alatt több mint 20.000 korona. De volt miből fedezni a különbséget, miután alaptökéje több mint 80000 korona. Ez az „Értesítő” mondja azt is, hogy az előbb említett Áfrigián Tigrán Örményország Urmí kerület (innen nyert a hazai Urmánczi család nevet) örmény gyermekei számára 20 iskolát állított. Ennek az egyesületnek czíme: „Société Unie de Bienfaisance des Dames Armeniennes. Tauris (Perse).

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Csuchádseán siremléke. Smirnában a napokban állították fel a híres örmény zeneszerző Csuchádseán Tigrán szép siremlékét. A költséget a család a néhai zeneszerző „Olimpia” című művének eladásából begyűlt összeggel fedezte.

Művészeti lap. Kálfáian tanár művészeti lapot indított Párisban. A lap, melynek czíme „Gërung”, hármas czélt tűzött maga elé. 1. Az örmény művészetet megismertetni az örménynyel. 2. Európa művészetét megismertetni az örménynyel. 3. Az örmény művészetet megismertetni Európával. A „Gërung” két nyelven jelenik meg: örményül és francziául. Előfizetési ára egész évre 10 franc. Czim: K. Proff, Kálfáian, Directour du Geroung* Revue Artistique Armenienne. 159. Boulevard Montparnasse, Paris.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Egy örmény ékszerárús. Az Abessiniából útra kelt örmény Krikorián József, a „Neues Wiener Tagblatt” 231 számában (1904 év) közölt hír szerint, egy ládát hozott magával, melyben 80510 korona értékű csiszolatlan drága kő volt. Az ékszerárús

Görögország és Triesten át Bécsbe akart menni, hogy innen tovább folytathassa útját Páris felé; mert itt akarja árúczikkeit eladni. A ládában 1500 karátot nyomó 550 darab drágaköve, francia és abessiniai pénze és saját arczképe van. Krikorián gyorsvonati jegyét elveszíti Peter (Pétervárad?) állomásnál; mire a kalauz kényszeríti őt, hogy szálljon le a vonatról és váltson új jegyet. De a míg Krikorián új jegyével visszatér, a vonat már indulóban van. Krikorián felszállani akar kocsi-szakaszába, de a kalauz nem engedi; azonban biztósítja őt, hogy az utolsó állomásnál ládáját megkapja. Az ékszerárús más vonattal Bécsbe érkezik és itt megtudja, hogy ládája elveszett. Rögtön pert indít a vasúti igazgatóság ellen és 80-000 kuron kártérítést követel. A per még folyamatban van. . . .

Vasut-építő örmény mérnök. Z s á m á k o r d z i á n Gárábédet, ki felsőbb tanulmányait is évekkal ezelőtt Párisban végezte és kire eddig is, mint igen kitünő mérnökre a francia vasúti társaság jelentékeny hivatalokat ruházott, a francia kormány, mint építő főmérnököt (Ingenieur en Chef, Chef de Division) Chinába küldötte, hogy ott egy 450 kilométernyi hosszú vasutat építesse, mely vasút a nagyhatalmak megállapodása szerint Franciaországnak jutott osztályrészül (Chemins de fer de pénétration en Chine). Zsámákordzián 1904. nov. 27-én indult el Marseilleből az „Oszralien“ nevű gőzhajóval Tonkin felé, hova decz. 27-én érkezett; innen rögtön által is ment Junná-ba, hogy hozzákezdhesse a francia vasút építtetéséhez. Zsámákordzián Eudoxiában született örmény szülőktől. Most francia állampolgár, ki eszével és szorgalmával emelkedett a jelen állásra, mely állás is az örmény faj képességeiről tesz fényes tanúságot.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Manchesteri örmények új papja: Háruthiun Eghivárteán ezelőtt Smyrnában végzett egyházi szolgálatot. Miután a konstantinápolyi örmény egyházi gyűlés ezt a választást megerősítette, Eghivárteán új állását már elfoglalta. — Ezen város tekintélyes vagyonos kereskedői közül a napokban ragadta ki a halál Thokhátheán Mártont (Márdirosz). Boldogult, ki rég lakik angol földön, tiszteletben tartotta mindenha az örmény kereskedő nevét; hetvenhat évet élt. Holttestét a rokonság kívánságára, szülőföldjére: Konstantinápolyba szállították.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „AURORA“ könyvnyomdája.

A nábobok vármegyéje. Torontálmegye igazoló választmánya most állította össze 1905-re a legtöbb adót fizető megyebizottsági tagok névsorát. Ezen összeállítás szerint a negyedik helyen van gróf Karátsonyi Jenő 47765 kor. adóval, gróf Karátsonyi Aladár 20006 kor., gróf Nákó Sándor 19964 kor., báró Dániel Ernő 19240 kor., Karátsonyi Andor nagybirtokos 17814 koronával.

Adományozás. Ő Felsege, a magyar király, Lukács Györgynek, Békésmegye főispánjának, a kamarási méltóságok adományozta.

Kinevezés. Tódorfi Domokos marosvásárhelyi táblai bíró, rendes kuriai bírónak nevezetett ki.

Uj alapító. Gajzágó Ferencz, nyug. ítélő táblai bíró, az EMKE régi rendes tagja, 200 korona lefizetésével az EMKE alapító tagjai sorába lépett. Gajzágó Ferencz az EMKE alapító tagjai közt a 2057-ik.

Kitüntetés. Felseges Királyunk, Száva Gerőnek, az előpataki fürdő igazgatójának a koronás érdemkeresztet adta.

Kolozsvárt a legtöbb adót fizető törvényhatósági bizottsági tagoknak 1905. évre érvényes névjegyzékében ezek az örmény nevek fordulnak elő: Dobál Antal, Donogán Gerő, Gajzágó Manó, Betegh Péter, Beteg Bálint, Vikol Antal, Vikol Lajos.

Róm. kath. alapítványi helyek. Azon tanulók között, kiket az erdélyi róm. kath. Status igazgató tanácsa áug. 13-án tartott ülésében alapítványi helyre felvett, a következő örmény nevekkel találkozunk. A kolozsvári Mária Tereziáról nevezett nevelő-intézetbe felvétellett Álacs Ervin, Bogdánfi Géza, a kézdivásárhelyi finevelő intézetbe Khel István.

A most lefolyt országgyűlési képviselő-választások alatt a következő örmény eredetű képviselő-jelöltek neveivel találkoztunk; és pedig Arad: Vörös László (szp.), Aranyos-Maroth: Karácsónyi Sándor (népp.), Battonya: Návay Lajos (d.), Bánffy-Hunyad: Kis Ernő (fp.), Csákova: Kádbebő Gergely (szp.), Dés: báró Dániel Tibor (sz. p.), Erzsébetváros: dr. Issekutz Győző (szp.), Győr és Körmöcbánya: Lukács László (szp.), Gyula: Lukács György (szp.), Karansebes: Jakabffy Imre (szp.), Kézdi-Vásárhely: Simkovic Ottó (szp.), Kézsmárk: Burgyán Aladár (fp.), Kovászna: dr. Zachariás János (fp.), Kún-Szent-Márton: Kövér János (fp.), Nagy-Bánya: Szappanyos Gerő dr. (fp.), Pancsova: báró Dániel Ernő (szp.), Rum: Buzáth Ferencz (np.), Szász-Régen: dr. Urmánczy Nándor (fp.), Szent-György (Torontálmegye): dr Papp Géza (szp.), Szamosújvár: Dániel László (újp.), Székely-Keresztur: Dániel Lajos, Szegvár: Novák József (szp.), Torda: dr. Vertán Endre (fp.), Ugra: Merza Gyula (fp.), Végvár: Gorove László (szp.), Világos: Bogdánffy Béla (szp.), Zichyfalva: gróf Karátsonyi Jenő (szp.), Zilah: dr. Lengyel Zoltán (fp.). Összesen: 28.

== SZAMOSÚJVÁRI HIRADÓ. ==

— Gróf Kornis Viktor életének 66-ik évében január hó 19-én Kolozsvárt meghalt. Földi maradványait Szent-Benedekre szállították és ott helyezték el a családi sírkertben örök nyugalomra. Erről a szomorú esetről két okból emlékezünk meg ezen rovat alatt. Először azért, mert a nemes gróf munkatársa volt az „Armeniá“-nak és másodsor azért, mert a szamosújváriak a szent-

benedeki templomot úgy tekintették, mintha az az ő templomuk lett volna! Évenként nemcsak a két szokásos bucsú alkalmával (buzasztentelő után következő második vasárnap és szeptember 14. [Szent-Kereszt-felmagasztaltatása]), hanem még többször felkeresik a buzgó szamosújváriak a szent-benedeki templomot (mert sokszor van szükségünk a vigasztalásra)... és mindig szíves fogadtatásra találtak. Csak névjegyét küldötte be e lap szerkesztője, midőn időközben ment Szent-Benedekre, — az udvarba és rögtön — még pedig előzékeny szívésséggel — átadták a templom kulcsát. Tavasszal lesz két éve, mikor bucsú napján láttuk utoljára a néhai grótot a templom közelében. Akkor már beteg volt, azért künn a sírkertben hallgatta az isteni tiszteletet. A gróftól nem messze foglalt helyet e lap szerkesztője is egy fenyőfa árnyékában. A gróf távozott el helyéről előbb; egykor meghagyta felügyelő öreinek, hogy: „Ide ne ereszsenek senkit, de a tanárt se háborgassa senki!” Nem volt alkalmam életben, nemes lélek! megköszönöm ezt a kiváló figyelmet; megköszönöm tehát most haláloz után... És most — midőn a nyilvánosság előtt is mondom, hogy a hányszor Szent-Benedekre megyek, mindig áldani fogom emlékedet — kérдем, kire hagyta az ősi templomot? És meghagyta-e örökösödnek, hogy jó karban tartsa ezt a drága szentegyházat és figyelmes legyen az ájtatoskodásokkal szemben? Kérdések, melyekre megadja a feleletet, a hátrahagyott végrendelet és — a jövő!

— Városunk a hírneves Dániel Pál fiát: Dániel Lászlót, Nográdmegye eszes volt főispánját választotta meg országgyűlési képviselőjévé.

— A Szent-Anna-társulat választmánya karácsony-ünnepe előtt igen szép, dicséretre méltó tettet tényszerített, midőn a város házi szegényei közül huszonötnek (egyenként 4—4 koronát) összesen száz koronát adott... Ezt a követésre méltó tettet éppen a szegények érdekében hozzuk nyilvánosságra, mert reméljük, hogy a városunkban levő többi egyesületek, társulatok is fogják követni a Szent-Anna-társulat példáját és jövedelmeiből ezután évenként ők is fognak juttatni, a hova tovább szaporodó szegénységnek — bár — valamit.

— És mivel társulatokról szólok, eszmetársításnál fogva eszembe jut a „Szamosújvári timár-társulat“, városunk ezen legrégibb társulata, mely egyszerre keletkezett a várossal, melynek Verzereskul püspök adott életet... és kérдем, hogy ki most ezen társulatnak, mely már évek óta mi életjelt sem ad magáról, az elnöke, pénztárnoka, jegyzője? És miután a társulat további fenmaradásának mi célja sincs (szattyánt úgy is már nem készít senki, a szattyángyarak [pándunnér] már mind elpusztultak, a kordován-csizma viselése is kiment a divatból), legjobban tenné, ha a társulat feloszolna és pénzét (úgy mondják, hogy ezen társulat pénzalapja 3000 koronát tesz) a nemsokára felállítandó Verzereskul püspök-szobor javára adna. Ugyis a társulat nagynevű alapítójával szemben kötelezettséget vállalt magára: alapszabályszerűleg kötelezte magát, hogy minden évben hamvazó szeredán misét mondhat a nagy püspök lelki üdvéért. És mivel ezen kötelezettségének már évek óta nem tesz eleget a társulat, váltsa meg ezen kötelezettségét azzal, hogy összes pénzalapját a szoborra adja!